

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődéstörténeti
besorolású doktori iskola

Razvaljajeva Anasztázia

A HÁRFA MINT SZÓLÓHANGSZER
A 20. SZÁZADI ÉS KORTÁRS ZENÉBEN

című doktori értekezés tézisei

Témavezető: Tihanyi László

2018

I. A kutatás előzménye

Egyetemi tanulmányaim során egyértelművé vált, hogy a 20-21. század zenéje különösen érdekel. A 19-20. században egyre inkább szólóhangszerré váló hárfa repertoárja a századfordulótól kezdve rohamos léptékben fejlődött, s nemcsak mennyiségüket illetően, hanem stilisztikailag is rendkívül különböző kompozíciók születtek. A művek megtanulása, előadása mellett keletkezésük körülményei is érdekeltek, de irodalom után kutatva főként olyan, elsősorban áttekintő jellegű munkákat találtam, mint például Roslyn Rensch *Harps and Harpists*¹ című könyve, vagy Vigh Andrea *Sokoldalú hangszerünk, a hárfa*² című DLA-disszertációja. Ezek hangszer történeti szempontból igen értékesek, de nem térnek ki elég részletesen az egyes zeneszerzők munkásságára. Kivételek természetesen akadnak néhány PhD disszertáció és könyv formájában, melyek egy-egy hárfaművész-zeneszerző életével foglalkoznak: például Jeffrey Lee Parsons Marcel Grandjany munkásságát bemutató disszertációja,³ vagy a négy hárfaművész – Mathilde Aubat-Andrieu, Laurence Bancaud, Aurélie Barbe, Hélène Breschand – közös erővel megírt francia nyelvű könyve,⁴ mely részletesen bemutatja a 20. századi és kortárs művekben található notációs jelzések különböző változatait és rendszerbe foglalja a kiterjesztett technikákat, játékmódokat.

Világossá vált számomra, hogy bár több külföldi hárfaművész és kutató foglalkozik e témakörrel, még sok a feldolgozatlan anyag, így nagy szükség van mind az összefoglaló jellegű, mind a részletes elemzésekre, különösen magyar nyelven. E hiányosságok esetleges pótlására vállalkozva kezdtem kutatásomba, hogy feltérképezsem a hárfarepertoár fejlődését, s ezen izgalmas zenei korszakról szerzett információimat a dolgozat keretébe foglaljam.

¹ Rensch, Roslyn: *Harps and Harpists*. Bloomington: Indiana University Press, 1989.

² Vigh Andrea: *Sokoldalú hangszerünk, a hárfa* DLA-disszertáció. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2008.

³ Parsons, Jeffrey Lee: *Marcel Grandjany's harp transcriptions and editions*. PhD disszertáció, Texas Tech University, 2004.

⁴ Aubat-Andrieu, Mathilde – Bancaud, Laurence – Barbe, Aurélie – Breschand, Hélène: *La harpe aux XXe et XXIe siècles*. Clamcey: Minerve, 2013.

II. Források

Kutatásomban központi helyet kaptak az angol, francia és orosz kutatók által írt cikkek, könyvek, disszertációk, melyek jelenleg is csak ezeken a nyelveken érhetőek el.

20-21. század zenéjével foglalkozó írások:

- Aubat-Andrieu, Mathilde – Bancaud, Laurence – Barbe, Aurélie – Breschand, Hélène: *La harpe aux XXe et XXIe siècles*. Clamcey: Minerve, 2013.
- Dulova, Vera: *Isszkusztvo igri na arfe*. Moszkva: Szoveckij kompozitor, 1975.
- Glattauer, Annie: *Dictionnaire du répertoire de la harpe*. Paris: CNRS éditions, 2003.
- Inglefield, Ruth K – Neill, Lou Anne: *Writing for the Pedal Harp. A standardized Manual for Composers and Harpists*. Bloomington: Vanderbilt Music Company, 2006.
- Podguzova, Marina Mihajlovna: *Arfovoje isszkusztvo Rosszii pervoj polovini XX veka*. Moszkva: Editusz, 2010.
- Pokrovszkaja, Nagyezsda Nyikolajevna: *Isztorija Iszpolnyityelsztva na Arfe*. Disszertáció. Novoszibirszk, 1994.
- Rensch, Roslyn: *Harps and Harpists*. Bloomington: Indiana University Press, 1989.

Részletes elemzések:

- Halfyard, Janet K.: *Berio's Sequenzas. Essays on Performance, Composition and Analysis* London/New York: Routledge, 2016.
- Poeschl-Eldrich, Barbara: *Modern and tonal: An Analytical Study of Paul Hindemith's Sonata for Harp*. Disszertáció. Boston University College of Fine Arts, 2005.

Kiemelkedő előadók munkásságát bemutató írások:

- Owens, Dewey: *From Aeolian to Thunder. A biography of Carlos Salzedo*. Chicago: Lyon & Healy Harps, 1992.
- Parsons, Jeffrey Lee: *Marcel Grandjany's harp transcriptions and editions*. PhD disszertáció, Texas Tech University, 2004.
- Inglefield, Ruth K.: *Marcel Grandjany. Concert Harpist, Composer and Teacher*. Bloomington: Vanderbilt Music Company, 2006.
- de Montesquiou, Odette: *The Legend of Henriette Renié*. Bloomington: AuthorHouse, 2008.

Hárfaművészek által írt módszertani könyvek:

- Renié, Henriette: *Méthode complete de harpe*. Paris: Leduc, 1946.
- Salzedo, Carlos: *Modern Study of the Harp*. New York: G. Schirmer, 1921.
- Salzedo, Carlos – Lawrence, Lucile: *Méthode pour la harpe, exercices fondamentaux avec illustrations et explications techniques*. New York: G. Schirmer, 1929.

További forrásokként felhasználtam magyar és angol nyelvű, általános zenetörténeti munkákat, valamint egyes zeneszerzőkről szóló monográfiákat:

- Burt, Peter: *The Music of Toru Takemitsu*. Cambridge: University Press, 2001.
- Dalos Anna: *Maros Rudolf*. [=Berlász Melinda (szerk.): *Magyar zeneszerzők 15.*] Budapest: Mágus kiadó, 2001.
- Kroó György: *A magyar zeneszerzés 25 éve*. Budapest: Zeneműkiadó, 1971.
- —————: *A magyar zeneszerzés 30 éve*. Budapest: Zeneműkiadó, 1975.
- Nyman, Michael: *Experimentális Zene. Cage és utókora*. Budapest: Magyar Műhely Kiadó, 2005.
- Solymosi Tari Emőke: *Két világ közt. Beszélgetések Lajtha Lászlóról*. Budapest: Hagyományok Háza, 2010.
- Ujfalussy József: *Debussy*. Budapest: Gondolat kiadó, 1959.
- Várnai Péter: *Maros Rudolf*. Budapest: Zeneműkiadó, 1967.

Munkám során a világhálón található, hiteles forrásokat is használtam. Az alábbi felsorolásban az elsődlegesen felhasznált források szerepelnek:

sites.siba.fi/web/harpnotation/harp

www.lucianoberio.org

www.istvanlang.com

www.tihanyilaszo.hu

www.ferencfarkas.org

III. Módszer

A témát zenetörténeti, analitikus és előadói szempontból közelítettem meg. A dolgozat három fő részre osztható:

1. általános történeti áttekintés, melynek segítségével bemutatom a 20-21. századi hárfarepertoár alakulását fontosabb szerzők és műveik, előadók és hangszer-történeti események megemlékezésével

2. a hárfarepertoár egy emblemikus kompozíciójának, Luciano Berio *Sequenza II* –jének részletes elemzése

3. egy áttekintő jellegű beszámoló arról, miként alakult a hárfa szerepe a magyar zenei életben öt, stílusát tekintve különböző 20. századi és kortárs magyar zeneszerző munkásságának tükrében.

Mivel a hárfairodalomban a kamarazenei és szólórepertoár szorosan összefügg, a szólóművekre irányuló fókusz mellett fontosnak tartottam megemlíteni a jelentős kamarazenei alkotásokat is.

A hangszer történetében az oktatásnak, valamint az előadóknak is meghatározó szerepe van, így kiemelek és részletesebben bemutatok két intézményt – a párizsi Conservatoire-t és a budapesti Zeneakadémiát –, illetve néhány előadót – Carlos Salzedót, Marcel Grandjanyt, Ursula Holligert és végül Francis Pierre-t. A dolgozat mellékletében néhány interjú is található.

IV. Eredmények

Kutatásaim során a következőkről győződtem meg:

- jobban kellene ismernünk a 20. és 21. századi repertoár sokoldalú és változatos műjegyzékét
- az oktatásban nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az összefüggések felismerésére és megvilágítására
- a fiatalokat érdemes minél korábban beavatni a kortárs zene irányzatainak sokszínű világába.
- az asszociációk érzékeléséhez a zenetörténet alapos ismerete mellett elengedhetetlen a társművészetekben való tájékozódás, az újdonságok iránti nyitottság

A dolgozatban igyekeztem teret adni a mikro- és makrovizsgálatnak egyaránt: részletes elemzés segítségével megpróbáltam feltárni a *Sequenza II* jelentőségének okát, valamint egyfajta körképet nyújtani a 20. századi és kortárs szóló, valamint kamarazenei repertoár alakulásáról.

V. Szakmai tevékenység

Egyetemi oktatói munkám során tanítom, bemutatom az említett korszak stílusjegyeit és zenei jellemzőit, melyek mélyebb megismerésében éppen a fent részletezett kutatás jelentett nagyfokú ismeretgyarapodást és a korábbiakban tanultak megerősítését.

2012 óta több kompozíciót is bemutattunk állandó kamarapartneremmel, Selejto Erzsébet szaxofonművésszel, melyek részletes listáját az alábbiakban közlöm. 2014-ben *Találkozások* címmel indítottunk sorozatot a FUGA Építészeti Központban, így minden évben egy-egy hangverseny keretében mutattunk be felkérésünkre komponált műveket kortárs magyar zeneszerzőktől, melyeket reneszánsz dalokkal párosítottunk.

Ősbemutatók:

- Balogh Máté: *Kikaku & Basho* (2015)
- Bolcsó Bálint: *Metszéspontpillanat* (2017)
- Fekete Gyula: *Pyramus és Thisbe* (2015)
- Gryllus Samu: *SeRa-nade - Vorspiel & Herzstück* (2017)
- Horváth Bálint: *DEAC Nr. 2* (2015)
- Horváth Balázs: *kábé 10* (2017)
- Horváth Márton Levente: *Litany* (2014)

- Illés Márton: *Én-kör II* (2017)
- Kedves Csanád: *Levitation in a Bright Thought* (2015)
- Kutrik Bence: *Divergences* (2017)
- Láng István: *Lüktető szálak* (2016)
- Pócs Katalin: *Két noktürn* (2016)
- Rózsa Pál: *SeRapsodia* (2016)
- Solti Árpád: *Why Are You So La Violetta?* (2014)
- Tornyai Péter: *Narcissus* (2015)
- Virágh András Gábor: *Waves* (2014)
- Wettl Mátyás: *My Favourite Instruments* (2015)
- Zarándy Ákos: *Bethin* (2015)
- Zombola Péter: *Choral* (2014)

További ösbemutatók:

- 2013. MÜPA, Üvegterem – Solti Árpád *Hárfaversenye* a Budapesti Vonósokkal
- 2014. Pécs, Kodály Központ / MÜPA, Bartók Béla Koncertterem – Terényi Ede: *Jazzhárfaverseny* a Pannon Filharmonikusok kíséretével, vezényelt: Ola Rudner
- 2014. Solti terem, Zeneakadémia – szólóest a *Tehetség kötelez c.* koncertsorozatban
- 2015. Solti terem, Zeneakadémia – Karosi Bálint: Gitár-, cimbalom- és hárfa hármasversenyének bemutatója (Szalai András, cimbalomművész, Környei Miklós, gitárművész és az Anima Musicae Kamarazenekar közreműködésével, vezényelt: Horváth Balázs)
- 2016. okt. 19, Pesti Vigadó – két hárfás est Zuzanna Elster lengyel hárfaművésszel. Az esten Marta Ptaszyńska, Paciorkiewicz, Tournier, Fauré, Andres művei, valamint három ösbemutató hangzott el Bartosz Kowalski, Horváth Márton Levente és Virágh András Gábor zeneszerzőktől.
- 2017. Fészek Művészklub – közreműködés Selejto Erzsébettel az *Új magyar művek c.* koncertsorozatban
- 2017. Solti terem, Zeneakadémia – közreműködés a Debussy koncertsorozatban
- 2017. ZTI – Lajtha László emlékkoncert